

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня магістр
зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»
за освітньою програмою професійного спрямування
«Економіка, планування та управління бізнесом»
на тему: **«ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ
РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ»**

Виконавець:

Студент ФЕУП

Журавльов Кирило Андрійович _____

Науковий керівник:

д.е.н., професор

Захарченко Наталя Вячеславівна _____

Одеса – 2023

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Транспорт як галузь транспорту, велика за розмірами, сильно впливає на всі сфери людської діяльності та розвиток суспільства в цілому. Крім того, вона характеризується високим рівнем технологічності й технічного забезпечення, і має важливе стратегічне значення для забезпечення життєдіяльності людей та країни. На практиці, транспортні системи гарантують доступність і ефективне використання територій і природних ресурсів, пов'язують сфери виробництва та споживання, розширюють можливості товарних ринків і сприяють покращенню життєвого рівня населення.

Крім цього, транспортна галузь входить у загальну стратегію державної економічної політики і має вирішальне значення для гарантування обороноздатності країни. Водночас транспорт виступає як важливий показник соціально-економічного розвитку держави, з важливим акцентом на екологічні аспекти. Вплив транспорту на якість життя населення, створення сприятливого середовища для економічного зростання і розвитку підприємницької діяльності, а також його роль у збереженні навколишнього середовища є ключовими аспектами.

Необхідність вдосконалення державної політики щодо розвитку транспортної галузі України є актуальною, оскільки стійкий розвиток країни та забезпечення належного рівня життя населення являються основними пріоритетами. Для України, яка стикнулася із викликами війни - забезпечення ефективного розвитку транспортної галузі стає надзвичайно важливим і пріоритетним завданням для збереження державності, суверенітету та територіальної цілісності.

У здійсненні важливої ролі в забезпеченні доступності територій, благополуччя громадян та загального суспільства, існують механізми формування та впровадження державної політики щодо розвитку транспортної галузі України, які не завжди є ефективними та результативними. Також вони часто ускладнюють розв'язання існуючих проблем і конфліктів у сфері розвитку транспорту в Україні.

Узагальнюючи вищенаведену проблему, можна зробити висновок, що насамперед важливо вирішити питання створення нової, дієвої та успішної транспортної галузі в Україні, яка відповідала б поточним викликам і ризикам, шляхом поліпшення відповідних механізмів для її створення та реалізації.

Формування стратегії ефективного функціонування розвитку транспортної галузі України розглядали у своїх працях такі науковці: Маловичко А.С, Тридід О.М., Пашенко Ю.Є., Мілашовською О.І., Кушниря І.Ю., Сич Є.М., Стеблянка І.О., Стукало Н.В., Геєць В.М., Матвеев В.В., Щелкунов В.І., Шандова Н.В., Носяч Л.Л., Радченко О.В., Домбровська С.М., Сокур І.М. та інші.

Мета кваліфікаційної роботи є дослідження та економічне обґрунтування формування стратегії, яка забезпечить ефективне функціонування розвитку транспортної галузі України.

Завдання дослідження:

- розглянути економічну сутність та визначити значення транспортної галузі України;
- ознайомитися з нормативно-правовим забезпеченням та вивчення організації розвитку транспортного сектору країни;

- визначити зарубіжний досвід і тенденції розвитку транспортної галузі європейських країн;
- проаналізувати сучасний стан оновлення та оцінити забезпечення матеріально-технічної бази транспортної галузі України;
- оцінити вплив повномасштабної війни на функціонування транспортного сектору України;
- дослідити сучасний розвиток транспортної галузі України;
- запропонувати напрями підвищення ефективності діяльності залізничного, автомобільного і водного транспорту країни;
- провести адаптацію транспортного сектору до європейських стандартів та окреслити можливості співробітництва з країнами ЄС.

Предметом дослідження в роботі є формування стратегії ефективного функціонування розвитку транспортної галузі України.

Об'єкт дослідження є транспортна галузь України.

Методи дослідження: статистичний аналіз, порівняльний та графічний аналіз, систематизації та узагальнення, метод стратегічного планування – при аналізі транспортної системи України та метод «мозкового штурму», економіко-статистичні методи – при дослідженні тенденцій розвитку та структури транспорту і дослідженні співробітництва України з ЄС у сфері транспорту, а також при графічному представленні даних.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти України, статистична інформація, матеріали Держстату і Міністерства інфраструктури України, публікації досліджень українських і зарубіжних вчених, опубліковані у періодичних виданнях та розміщені у мережі Інтернет.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінок тексту. Основний зміст викладено на 73 сторінках. Робота містить 4 таблиць, 8 рисунки.

Публікації та апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на IX Міжнародній науково-практичній конференції «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи» (22-23 вересня 2023 року).

Захарченко Н.В., Журавльов К.А. Проблеми розвитку транспортної галузі України в період воєнних дій. Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи: матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 22-23 вересня 2023 р.). Одеса, 2023. С.113-115.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі **«Теоретико-методологічні засади транспортної галузі України»** охарактеризовано економічну сутність та значення транспортної галузі України. Розглянуто нормативно-правове забезпечення і організацію діяльності транспортного сектору. Досліджено зарубіжний досвід, а також тенденції розвитку цієї галузі в провідних країнах світу.

У другому розділі **«Аналіз ефективності функціонування транспортної галузі України»** надано сучасну характеристику стану транспортної галузі України. Оцінено забезпечення матеріально-технічної бази. Проведено аналіз впливу

повномасштабної війни на функціонування транспортного сектору України, а також визначено сучасний розвиток і вектор направлення галузі, в цілому.

У третьому розділі *«Формування стратегічних пріоритетів розвитку транспортної галузі в Україні»* запропоновані напрями підвищення ефективності діяльності залізничного, автомобільного і водного транспорту країни, розглянуті механізми та стратегії, при яких можна досягти ефективного функціонування і використання повного потенціалу транспортної галузі України, проведена адаптація транспортного сектору до європейських стандартів та оцінені можливості співробітництва з країнами ЄС.

ВИСНОВКИ

В представленій кваліфікаційній роботі зібрано теоретико-методологічні засади та практичні підходи до формування стратегії ефективного функціонування розвитку транспортної галузі України, а також обґрунтуванні пріоритетні забезпечення.

За результатом проведених досліджень було отримано наступні висновки.

1. Було досліджено економічну сутність та значення транспортної галузі країни. Вона є однією з ключових галузей економіки, і стабільне та результативне її функціонування гарантує необхідні передумови для обороноздатності, національної безпеки, державної цілісності, покращення якості життя населення, а також збільшення надходжень до Державного бюджету України. Транспортна галузь представлена комплексом господарських суб'єктів, незалежно від їх власності та організаційної приналежності, які спеціалізуються на виробництві, розробці та наданні послуг у певних сферах, що мають спільну функціональну або споживчу спрямованість. Економічна важливість транспорту виявляється у його необхідному участі в усіх етапах виробництва та в забезпеченні безперервної, масової доставки різних видів сировини, палива і готової продукції з місць виробництва до місць споживання. Транспорт сприяє також раціональному розташуванню виробництва, розширенню використання нових територій і природних ресурсів, а також сприяє розподілу праці, спеціалізації та співпраці між різними галузями виробництва. Без транспорту виникають значні перешкоди для раціонального розвитку виробництва, міжнародної торгівлі та економічної інтеграції країни.

2. Досліджено організацію розвитку транспортного сектору та нормативно-правове забезпечення. Процес державного регулювання формує механізм, до складу якого входять цілі, методи впливу, інструменти, що використовуються для здійснення регулювання, ресурси управління, що дозволяють побудувати організаційний та соціальний потенціал, спрямований на досягнення основної мети - покращення транспортної сфери. Розглянуті певні наукові та техніко-економічні принципи, на які має спиратися державна політика, стосовно теоретико-методологічного регулювання транспортної системи. Державне регулювання транспорту є обов'язковою передумовою ефективного використання потенціалу транспорту з метою стабілізації умов здійснення економічної діяльності, і здійснюється у різних сферах: політичній, економічній, соціальній, інформаційній, екологічній. Таким чином, розвиток транспортного сектору включає в себе розумний вибір інструментів і методів управління з метою підвищення продуктивності об'єктів транспортної інфраструктури у державі, а також

відбувається через виконання регулюючих функцій державними органами. Основними функціями державного регулювання транспортної системи є надання послуг господарюючим суб'єктам та створення сприятливих умов щодо розвитку транспортної галузі. Транспортне законодавство являє собою взаємопов'язану систему громадянського законодавства, і включає в себе ключові нормативні акти, що регулюють транспортні відносини у різних видах транспорту, а також поділяється на вертикальну та горизонтальну структуру. Однак, чинне законодавство у сфері забезпечення транспортної безпеки неповною мірою відповідає суспільним потребам і міжнародно-правовим стандартам.

3. Вивчено досвід лідируючих країн світу та тенденції розвитку транспортної галузі. Створення та ефективна робота національної транспортної моделі є важливою складовою для формування та реалізації стратегії розвитку транспортної галузі у провідних країнах світу. В них існують організації та установи, які відповідають за збір даних у сфері транспорту. Також були створені транспортні системи, де засоби зв'язку, управління та контролю знаходяться у вбудовані в транспортні засоби та об'єкти інфраструктури з самого початку. Таким чином, досвід країн Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Японії, Китаю та інших держав у галузі розвитку таких проектів підтверджує, що лише спільна державна політика здатна об'єднати зусилля держав та їх підрозділів, підприємств усіх рівнів і галузей економіки для досягнення загальнонаціональних цілей у сфері транспортного комплексу.

4. Надана оцінка забезпечення матеріально-технічної бази транспортної галузі України і визначений поточний стан оновлення. Транспортна галузь являється однією з основних галузей економіки, в якій розвинена мережа автомобільних доріг, розгалужена залізнична система, морські порти, річкові термінали, аеропорти, обширна мережа авіаційних зв'язків, вантажні митні термінали та інше. Це створює необхідні передумови для задоволення потреб користувачів у транспортних послугах та забезпечення необхідних темпів соціально-економічного розвитку у всіх галузях. Результати свідчать, що транспортний сектор приносив великий прибуток для країни, а також підвищував ВВП, проте через пандемію COVID-19 та збройну агресію з боку РФ – ситуація значно погіршилася і галузь зазнала великих збитків. Крім цього, інтегральний показник інфраструктурного індексу України, склав 2,58 балів з 5-ти можливих. Основною перевагою транспортного сектору України - є географічне розташування, завдяки якому в країні проходить чотири потужних транспортних коридорів.

5. Був здійснений аналіз впливу повномасштабної війни на функціонування транспортного сектору України. Війна в Україні вже вплинула на близько 25% світової торгівлі зерновими та призвела до зростання світових цін, продовольчої інфляції та зниження доступу до продуктів харчування у країнах-імпортерах України та Росії. Крім цього, внаслідок російської агресії було пошкоджено близько 33% інфраструктури по всій країні: 305 мостів, 19 аеропортів, 110 залізничних станцій та 24 тисяч км доріг. За попередніми оцінками, загальний обсяг втрат інфраструктури в Україні приблизно \$151 млрд, і ця цифра збільшується щодня. Також вторгнення Росії в Україну спричинить 12 глобальних змін у всьому світі. Однією з ключових змін є трансформація логістичного сектору та перерозподіл

ланцюга поставок. За попередніми оцінками, загальний обсяг пошкодженого залізничного полотна становить до 507 км; кількість пошкоджених залізничних вокзалів і станцій - 126, з яких пошкоджено або знищено на підконтрольній території більше 53 і решта на неконтрольованих територіях. Як результат, загальні прямі втрати залізниці оцінюються в 4,3 млрд доларів. Попри це, до початку війни Україна експортувала понад 70% всіх вантажів через морські порти, що становило загальну суму приблизно 47 мільярдів доларів, але через війну – багато портів зазнали руйнувань, а над деякими держава втратила контроль, і ще відсутня безпека проходу суден в Чорному морі. Загальні прямі збитки портової інфраструктури та дотичних до неї підприємств оцінюються у \$496 млн. Автомобільна галузь транспортного сектору України: де велися найжорстокіші бої - зруйнована комунальна транспортна інфраструктура, а люди залишилися без приватних транспортних засобів. За аналітичними розрахунками, прямі збитки, які завдані комунальним підприємствам та приватним перевізникам зокрема щодо зруйнованого транспорту становлять \$0,83 млрд. У свою чергу, прямі втрати приватного легкового транспорту становлять приблизно \$1,86 млрд або 207 тис. автомобілів.

6. Досліджено сучасний розвиток транспортної галузі України. За ініціатииви Президента України Володимира Зеленського було здійснено аудит економіки держави, який став основою для розробки національної транспортної стратегії України на період до 2030 року, яка висвітлює основні напрямки та перспективи розвитку транспортної галузі країни у середньостроковій перспективі. Також аналіз виявив наявність негативних тенденцій та розбіжностей із пріоритетами сталого розвитку, викладеними у стратегічних документах, що були ухвалені на державному рівні. Це підкреслює важливість оцінки результативності та ефективності державної політики розвитку транспортної галузі України. Тож необхідно вжити системних заходів, спрямованих на підтримку Європейського та Євроатлантичного шляху, на розвиток відносин з азійськими та близькосхідними партнерами, створення сприятливого бізнес-середовища, підтримку підприємництва та експорту, а також приваблення інвестицій і розширення внутрішнього споживання. Такі заходи допоможуть укріпити позицію України як регіонального гравця, протистояти російській збройній агресії та сприятимуть економічному зростанню, покращенню життя населення, включаючи розвиток транспортної галузі.

7. Під час вивчення транспортної галузі України, виявлено, що для її ефективного функціонування необхідно чітка стратегія для кожного сектору транспорту, яка б сприяла синергетичного розвитку кожного з них. Однак, збройна агресія РФ не лише перешкодила у втіленні планів управління та вирішенні посталих проблем, а й породила нові виклики. Наразі країна не може використовувати повністю авіаційний простір, частково морський сектор (припинення діяльності основних портів і втрата контролю над Чорним морем). Таким чином, залізничний і транспортний сектор змушені заповнювати ці втрати, забезпечувати всю логістику країни. В залежності від різновиду сектору транспортної галузі країни - залізничного, автомобільного і водного, запропоновані певні напрями поліпшення ефективності їх діяльності. В першу чергу, це розробка і удосконалення нормативно-правового сектору для цієї галузі України, в цілому.

Необхідно провести структурну реформу АТ «Укрзалізниця», у якій метою є організаційне та фінансове розділення оператора інфраструктури та перевізника всередині Товариства, а також необхідно приділити увагу зміні тарифної політики та посиленню відповідальності за втручання у діяльність залізничного транспорту, припинення практики крос-субсидування пасажирських перевезень за рахунок вантажних. Стосовно автомобільного сектору країни, то необхідно почати зі зниження податкового навантаження або запровадити часткову компенсацію витрат на ресурсне забезпечення підприємствам, які здійснюють вантажоперевезення. Також приділити увагу питанню збільшення квот дозволів для міжнародних вантажних перевезень. Залишається актуальним питання розбудови інфраструктури для підвищення безпеки руху, адже якість і пропускна здатність дорожнього полотна не відповідає потребам, що призводить до збільшення часу та витрат на транспортування вантажів, товарів і людей. Наведено декілька пріоритетних напрямків для морських портів України. Необхідно почати із збалансованого розвитку та ефективного використання портових потужностей на інноваційній основі. Така стратегія повинна призвести до залучення інвестицій з боку приватного сектору, а ще до розширення і збільшення пропускної спроможності судноплавних каналів, що дозволить підвищити мінімальний рівень ефективності використання перевантажувальних комплексів в морських портах до 70% (замість 50%), і в короткостроковій перспективі забезпечить показник вантажопереробки обсягом не менше 165 млн. тон на рік. Комунікація з АТ «Укрзалізниця» і Державним агентством автомобільних доріг України дасть модернізацію й створення додаткових перевантажувальних терміналів в морських портах із відповідним узгодженням з планами та подальшим забезпеченням розвитку під'їзної транспортної інфраструктури. Наступним напрямом цього сектору є оптимізація системи управління у галузі морських портів, адже участь місцевих органів влади у розвитку морських портів залишається неврегульованим, зокрема: стосовно відведення земельних ділянок для перевантажувальних зон та забезпечення зв'язку портів із основними транспортними маршрутами. Така ситуація перешкоджає використанню українськими портами кращих світових управлінських практик, таких як модель "порт-лорд", і це стає додатковою перешкодою для інвестицій у розвиток морських портів.

8. Запропоновано адаптація транспортного сектору до європейських стандартів. Співробітництво України з провідними країнами світу почалося ще з набуття незалежності, а повномасштабна війна тільки посилила ці стосунки і деякі уряди ЄС зацікавлені у допомозі в розвиненні та відбудові транспортної галузі України. Зараз така співпраця між Україною та ЄС у сфері транспорту спрямована на удосконалення та реструктуризацію транспортних систем і дорожніх мереж в Україні. Це включає розвиток і забезпечення взаємодії між транспортними системами України та ЄС, спрямоване на створення Транс'європейської транспортної мережі. В рамках виконання Порядку денного асоціації Україна-ЄС в сфері транспорту, особлива увага приділяється підготовці України до впровадження законодавства ЄС, яке фіксується у відповідних додатках до Угоди про асоціацію. Виходячи з цього, представлена модель адаптації вітчизняної транспортної системи до європейської, що передбачає розвиток шести галузевих напрямків: авіаційного,

залізничного, морського та внутрішнього водного транспорту, а також дорожнього господарства й автомобільних перевезень.

АНОТАЦІЯ

Журавльов К.А. «Формування стратегії ефективного функціонування розвитку транспортної галузі України»

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за освітньою програмою «Економіка, планування та управління бізнесом». - Одеський національний економічний університет – Одеса, 2023.

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження - транспортна галузь України.

У роботі розглядаються теоретико-методологічні засади транспортної галузі України. Визначено її економічну сутність і значення. Розглянуто організацію діяльності транспортного сектору та нормативно-правове забезпечення. Досліджено зарубіжний досвід і тенденції розвитку транспортної галузі.

Проаналізовано сучасний стан оновлення та вплив повномасштабної війни на функціонування транспортного сектору України. Проведена оцінка забезпечення матеріально-технічної бази транспортної галузі України, а також визначені тенденції та проблеми розвитку.

Визначено ефективне функціонування різних секторів транспортної галузі, надані напрями підвищення ефективності діяльності кожного з них. Проведено адаптацію транспортного сектору до європейських стандартів, окреслені можливості співробітництва з країнами ЄС.

Ключові слова: транспортна галузь України, війна, перспективи, розвиток.

ANNOTATION

Zhuravlov K. Formation of a strategy for the effective functioning of the development of the transport industry of Ukraine.

Thesis for Master degree in specialty 076 «Entrepreneurship, Trade and Exchange Activity» for the educational program «Economics, planning and business management». – Odessa National Economics University – Odessa, 2023.

The qualification work consists of three chapters. The object of research is the transport industry of Ukraine.

The paper examines the theoretical and methodological foundations of the transport industry of Ukraine. Its economic essence and significance are defined. The organization of the transport sector and regulatory and legal support are considered. Foreign experience and trends in the development of the transport industry are studied.

The current state of renewal and the impact of a full-scale war on the functioning of the transport sector of Ukraine are analyzed. An assessment of the provision of the material and technical base of the transport industry of Ukraine was carried out, as well as the trends and problems of development were determined.

The effective functioning of various sectors of the transport industry has been determined, directions for improving the efficiency of each of them have been provided. Adaptation of the transport sector to European standards was carried out, opportunities for cooperation with EU countries were outlined.

Keywords: transport industry of Ukraine, war, prospects, development.